

До спеціалізованої вченої ради ДФ 64.055.011
Харківський національний економічний університет
Імені Семена Кузнеця

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата економічних наук, професора

Чернобай Ліани Іванівни

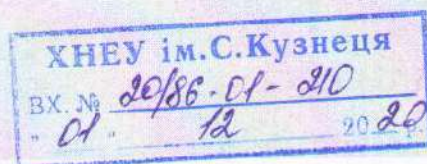
на дисертаційну роботу Гринька Павла Олеговича

«Діагностика ефективності експортно-імпоротної діяльності підприємства», виконану для здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка»

1. Актуальність обраної теми

Сучасний стан та напрями розвитку світового господарства свідчать про зростання обсягів експортно-імпоротної діяльності національних економік, а присутність країни на зовнішніх ринках реалізується через конкретних суб'єктів зовнішньоекономічних відносин, які перебувають в певних умовах функціонування. Так, вітчизняні реалії свідчать про динаміку зростання обсягів експортно-імпорتنних операцій, однак, щороку хронічне випередження імпорту щодо експорту коливається в межах від 1,7% до 8,6%. Тому, процеси теоретичного осмислення набутого представниками бізнес-середовища практичного досвіду та постійного удосконалення методології наукового пізнання експортно-імпоротної діяльності підприємств є своєчасними і носять об'єктивний характер.

До особливостей вітчизняної експортно-імпоротної діяльності підприємств слід віднести асиметрію в частині технологічної складової, яка переважає в імпорті і є недостатньою в експорті. Вітчизняна товарна структура зовнішньої торгівлі наукомісткою інноваційною продукцією відповідає означеній тенденції і характеризується стабільно негативним сальдо. Проблема підвищення ефективності експортно-імпоротної діяльності

розглядається пріоритетною і чітко відображена в Експортній стратегії України (“дорожня карта” стратегічного розвитку торгівлі) на 2017—2021 роки та визначає своєчасність представленого дослідження.

Важливим сигналом є результати п'ятої хвилі щорічного опитування українських експортерів та імпортерів, яке проводиться з 2016р. Інститутом економічних досліджень та політичних консультацій. Виявлена динаміка низки показників, зокрема, очікуваний вплив Угоди про асоціацію з ЄС на найближчі 5 років, свідчать про високий рівень невизначеності умов та вимог реалізації експортно-імпоротної діяльності і визначають нагальну потребу в розробленні дієвого інструментарію для їх вирішення.

Саме формування та розвиток теоретико-методичних і практичних аспектів діагностики ефективності експортно-імпоротної діяльності підприємств сприятиме завчасному виробленню механізму забезпечення достатнього рівня ефективності та його підтримки, пошуку резервів підвищення ефективності, що і доводить актуальність теми дисертації Гринька П.О.

Окремі результати дисертації знайшли відображення в науко-дослідних роботах Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця (с. 18), зокрема за темою: «Розвиток механізму активізації експортної діяльності підприємств в умовах торгівельних війн та інтеграційних процесів» (номер державної реєстрації 0117U007236), за якою здобувачем розроблено підрозділ «Визначення недоторгованих ринків за результатами оцінки дії угоди про вільну торгівлю між Україною та Канадою», у межах якого уточнено місце діагностики експортно-імпоротної діяльності в системі її управління, функції діагностики, логіка етапів діагностики та аналітичне забезпечення визначення загального рівня ефективності експортно-імпоротної діяльності підприємства, рівня її структурної динаміки; а також теми «Ризик-орієнтований підхід у забезпеченні протидії відмиванню коштів, фінансуванню тероризму та розповсюдження зброї масового зниження» (номер державної реєстрації

0118U000058), за якою здобувачем розроблено розділ «Аналітичне забезпечення діагностики ефективності експортно-імпоротної діяльності підприємства для оцінки ризику легалізації доходів», в межах якого сформовано аналітичне забезпечення діагностики ефективності експортно-імпоротної діяльності підприємства для оцінки ризику легалізації доходів.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність і новизна

Наукові положення, висновки та рекомендації, що містяться у дисертаційній роботі Гринька П.О. є обґрунтованими. Виконане дослідження побудоване на глибокому та багатосторонньому аналізі наукових праць вітчизняних та зарубіжних учених (с. 26 – 31, с. 43 – 46, с. 69 – 71, с. 81 – 82, с. 101 – 102, с. 117 – 118, с. 152 – 153, с. 170 – 172), в яких викладено теоретико-методологічні засади ефективності діяльності підприємства, ефективності експортно-імпоротної діяльності, діагностики об'єктів в економіці, напрацювання з питань методів та інструментів оцінювання рівня ефективності та здійснення її діагностики.

Для вирішення поставлених у роботі завдань дисертантом використано сукупність сучасних методів наукового дослідження, зокрема абстрактно-логічний метод, системний підхід, методи аналізу і синтезу (с. 32 – 33, с. 36, с. 42, с. 59, с. 71 – 72, с. 150 – 151, с. 159), графічний метод (с. 89 – 94, с. 104 – 106, с. 139 – 140, с. 177), методи багатофакторного статистичного аналізу, зокрема кластерний (с. 94, додаток А), факторний (с. 97, с. 124 – 125, додаток Б, додаток Ж,), багатофакторний регресійний аналіз (с. 98 – 99, додатки В, Д, Е, З, И, К,), метод побудови інтегрального показника якості Харрінгтона (с. 109 – 115), коефіцієнти рангової кореляції Спірмена та Кенделла (с. 116 – 119), моделі кривих росту (с. 148 – 149, додаток Л), оптимізаційні моделі (с. 175 – 176). Використання зазначених методів дозволило уточнити змістовну сутність ефективності експортно-імпоротної діяльності підприємства, систему базисних понять у сучасних умовах економіки, обґрунтувати теоретичне забезпечення діагностики в економіці та ефективності експортно-імпоротної

діяльності промислових підприємств, обґрунтувати систему показників та критеріїв, сформувані аналітичне забезпечення оцінки й аналізу рівня ефективності експортно-імпортової діяльності підприємств, розробити методичне забезпечення діагностики впливу факторів зовнішнього та внутрішнього середовища на ефективність експортно-імпортової діяльності підприємства, обґрунтувати методичний підхід до діагностики ефективності експортно-імпортової діяльності підприємства, сформувані методичне забезпечення визначення шляхів підвищення ефективності експортно-імпортової діяльності підприємства та пошуку її резервів.

Структура дисертаційної роботи визначається її метою і спрямована на вирішення поставлених у роботі завдань відповідно до логіки їх взаємозв'язку. Кількість завдань є цілком достатньою для досягнення мети. Розв'язання кожного поставленого завдання має науковий результат різного ступеня новизни: удосконалено і дістало подальшого розвитку.

На захист автором представлено такі наукові результати:

2.1. Удосконалено методичний підхід до діагностики ефективності експортно-імпортової діяльності підприємства, який передбачає реалізацію одинадцяти етапів, а саме: 1) формування мети та цілей діагностики, 2) розпізнання та ідентифікація ознак ефективності експортно-імпортової діяльності підприємства; 3) встановлення критеріїв ефективності експортно-імпортової діяльності підприємства; 4) вибір інструментів та аналітичних процедур діагностики ефективності експортно-імпортової діяльності підприємства; 5) відслідкування та контроль зміни значень частинних показників ефективності експортно-імпортової діяльності в динаміці; 6) аналіз та оцінювання рівня ефективності експортно-імпортової діяльності, тенденцій його зміни та еталонного (нормального) стану; 7) відслідкування та контроль зміни структурної динаміки ефективності експортно-імпортової діяльності підприємства; 8) аналіз впливу факторів зовнішнього середовища на ефективність експортно-імпортової діяльності підприємства; 9) аналіз впливу факторів внутрішнього середовища на ефективність експортно-імпортової

діяльності підприємства; 10) прогнозування показників ефективності експортно-імпоротної діяльності підприємства для діагностики розвитку її стану; 11) розроблення управлінських рішень щодо підвищення ефективності експортно-імпоротної діяльності підприємства на основі результатів її діагностики (с. 133 – 151). Цінність розробки автора полягає в комплексному підході до реалізації функцій діагностики експортно-імпоротної діяльності з урахуванням впливу факторів внутрішнього та зовнішнього середовищ, їх латентних факторів на рівні ефективності цієї діяльності, і на показники ефективності всієї діяльності підприємства. Особливого значення в удосконаленому методичному підході набув 10 етап – прогнозування показників ефективності ЕІДП для виявлення тенденцій їх зміни, що уможливило перехід до стратегічного управління такою діяльністю. Одержані результати дослідження мають практичне значення, оскільки методично забезпечують процес впровадження системи діагностики в управління ефективністю експортно-імпоротної діяльності на підприємстві.

2.2. Удосконалено систему базисних понять ефективності експортно-імпоротної діяльності промислового підприємства, які фундують її теорію, а саме: експортно-імпортна діяльність, ефективність експортно-імпоротної діяльності, стратегії, цілі, умови, фактори, експортно-імпортний потенціал, показники, критерії, витрати, результат, ефект, методи управління, функції управління, управлінське рішення. Внесок автора полягає в чіткому розмежуванні дослідження ефективності як системи, як операції, як рішення; розгляду ефективності експортно-імпоротної діяльності підприємства як складової загальної ефективності діяльності підприємства, як результативності поєднання структуроутворюючих елементів виробництва із фінансовими, інноваційними та інвестиційними можливостями, як ефект від діяльності, як результативність ЕІДП (с. 56 – 60). Удосконалення категорійного апарату збагачує економічну науку і забезпечує системне, поглиблене і однозначне розуміння описуваних процесів та явищ.

2.3. Удосконалено теоретичне забезпечення діагностики ефективності експортно-імпоротної діяльності промислових підприємств, яке містить методологічну структурно-логічну схему елементів діагностики в економіці та конкретизацію їх змісту в сучасних умовах. Також до теоретичного забезпечення діагностики ефективності експортно-імпоротної діяльності промислових підприємств входить технологія діагностики в економіці, яка складається з інформаційного, аналітичного та управлінського блоків. Автором обгрунтовано місце діагностики в управлінні експортно-імпоротною діяльністю підприємства, яке обумовлюється суб'єктами, основними факторами, основними функціями та результатами цього управління (с. 32 – 42). Удосконалена методологія відповідає сучасним вимогам щодо перебігу експортно-імпоротної діяльності підприємств в умовах невизначеності.

2.4. Удосконалено методичне забезпечення визначення шляхів підвищення ефективності експортно-імпоротної діяльності підприємства та пошуку її резервів, що ґрунтується на порівнянні досягнутих значень критеріїв цієї ефективності з еталонними. Еталонами є нормативні значення критеріїв ефективності, а якщо такі відсутні, то рекомендується формувати еталони з урахуванням максимальних (мінімальних) реально досягнутих значень критеріїв, оптимальних та прогнозних їх значень. Саме величина відхилень реально досягнутих та еталонних значень критеріїв свідчить про існування резервів підвищення ефективності експортно-імпоротної діяльності на підприємстві. Це методичне забезпечення є істотним здобутком автора для практичної діяльності, оскільки є реальним інструментом, який надає змогу керівництву виявити резерви ефективності в умовах функціонування конкретного підприємства (174 – 181).

2.5. Дістало подальшого розвитку аналітичне забезпечення оцінки й аналізу ефективності експортно-імпоротної діяльності підприємств, що передбачає побудову інтегрального показника якості Харрінгтона для визначення рівня ефективності. Автор модифікував метод побудови інтегрального показника якості Харрінгтона в розробленні функції

перетворення з урахуванням числових характеристик змін значень критеріїв ефективності експортно-імпортової діяльності підприємства. (с. 107 – 119) Безпосередній внесок автора полягає в новаторському підході до оцінювання ефективності експортно-імпортової діяльності підприємства і реалізується через застосування інтегрального показника структурної динаміки складових, що є критеріями ефективності такої діяльності. З цією метою здобувачем обґрунтовано динамічний структурний еталон ефективності ЕІДП, який базується на законах та закономірностях ефективності діяльності підприємства загалом та ефективності експортно-імпортової діяльності зокрема. Це дозволяє комплексно дослідити процеси ефективності експортно-імпортової діяльності, діагностувати як причини, пов'язані з рівнем або критеріями її ефективності, так і проблеми, обумовлені структурними змінами в системі ефективності такої діяльності.

2.6. Дістало подальшого розвитку система показників та критеріїв як інформаційний інструмент здійснення діагностики ефективності експортно-імпортової діяльності промислових підприємств, яка відрізняється складом та повністю підтримує реалізацію функцій діагностики цієї ефективності, а також надає можливості застосовувати відповідний аналітичний інструментарій діагностики. Обґрунтована автором система показників та критеріїв складає основу інформаційно-аналітичного забезпечення діагностики ефективності експортно-імпортової діяльності та дозволяє вчасно розпізнати, ідентифікувати, оцінити і аналізувати, вимірювати, встановити причинно-наслідкові взаємозв'язки, виявити фактори та причини відхилень, прогнозувати, розробляти заходи щодо усунення відхилень та проблем, контролювати, визначати загрози недопустимих відхилень, формувати рекомендації організаційно-управлінських заходів щодо запобігання можливих збоїв нормального стану функціонування та розвитку експортно-імпортової підприємства (с. 68 – 75).

Отримані автором наукові результати мають високий ступінь обґрунтованості, що підтверджується узагальненням значної кількості

фундаментальних праць вітчизняних та закордонних учених-економістів, використанням великого обсягу статистичної інформації та доречним застосуванням математичних методів, достатньою апробацією та впровадженням у діяльність підприємств і навчальний процес Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця.

3. Теоретична цінність і практична значущість наукових результатів.

Наукове значення результатів дисертаційної роботи Гринька П.О. полягає в розвитку теоретичних положень і отриманні висновків, які доповнюють і збагачують економічну науку здобутком з діагностики ефективності експортно-імпоротної діяльності підприємства, а саме уточнено змістовна сутність ефективності експортно-імпоротної діяльності підприємства та система базисних понять у сучасних умовах економіки для удосконалення теорії ефективності; обґрунтовано теоретичне забезпечення діагностики в економіці та ефективності експортно-імпоротної діяльності промислових підприємств.

Одержані результати полягають в удосконаленні методичного підходу до діагностики ефективності експортно-імпоротної діяльності підприємства, методичного забезпечення визначення шляхів підвищення ефективності експортно-імпоротної діяльності підприємства та пошуку її резервів, аналітичного забезпечення оцінки й аналізу ефективності експортно-імпоротної діяльності підприємств, системи показників та критеріїв діагностики ефективності експортно-імпоротної діяльності промислових підприємств. Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання результатів дослідження для розроблення стратегій і програм, пов'язаних з експортно-імпоротною діяльністю як на рівні підприємств, так і регіонів, країни. Рекомендації прикладного характеру можуть бути використані при формуванні експортних стратегій країни.

Практична цінність розробок Гринька П.О. підтверджується їх впровадженням у діяльність підприємств:

Акціонерного товариства «Турбоатом» (довідка № 09-418 від 22.06.2020 р.);

Акціонерного товариства «Харківський тракторний завод» (довідка № 07 - 354 від 10.06.2020 р.).

Пропозиції щодо методичного підходу до діагностики ефективності експортно-імпоротної діяльності підприємства та етапи раціональної технології прийняття стратегічного управлінського рішення підвищення ефективності експортно-імпоротної діяльності використані у навчальному процесі ХНЕУ ім. С. Кузнеця під час викладання навчальної дисципліни «Управління експортним потенціалом підприємства» здобувачам другого (магістерського) рівня вищої освіти, що навчаються за освітньо-професійною програмою «Міжнародна економіка» спеціальності 051 «Економіка» (довідка № 20-86-31-115 від 18.06.2020 р.).

4. Повнота викладення наукових положень дисертації в опублікованих працях

У відкритому друці за результатами дисертації опубліковано 15 наукових праць, серед яких: 1 стаття у періодичних наукових виданнях інших держав, які входять до Організації економічного співробітництва та розвитку та/або Європейського Союзу (SCOPUS); 6 статей у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України; 8 публікацій за матеріалами конференцій.

Важливим здобутком дисертанта у частині оприлюднення результатів дослідження є стаття у журналі, який реферується в міжнародній науково метричній базі даних SCOPUS. З огляду на це, а також з урахуванням виконання вимог пунктів 9, 11 і 12 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою КМУ від 06.03.2019 р. №167, а також Наказу МОН України «Про опублікування результатів дисертації на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук» від 23.09.2019 №1220» апробацію результатів дисертаційної роботи Гринька П.О. слід вважати достатньою.

5. Відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертація має традиційну структуру: анотацію, зміст, вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел, додатки. Робота виконана в науковому стилі, її зміст викладено в чіткій логічній послідовності. Оформлення дисертації відповідає вимогам Наказу МОН України «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій» від 12.01.2017 р. №40 зі змінами від 31.05.2019 р.

6. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Оцінюючи в цілому позитивно дисертацію Гринька П.О., зверну увагу на окремі положення, які потребують подальшого розвитку:

1. Здобувач глибоко провів аналіз теоретичних та практичних підходів щодо діагностики об'єктів в економіці, обґрунтував місце діагностики в системі управління діяльністю підприємства. Але виділяючи окремо експрес-діагностику, автор не розглянув її застосування в системі діагностики підприємства.

2. Автором ґрунтовно проаналізовано сутність та специфічні характеристики стратегічних управлінських рішень та запропоновано основні етапи раціональної технології їх прийняття, методи і результати здійснення. З метою підсилення практичного застосування означеної технології доцільно вказати прямий і зворотній зв'язки між основними етапами такої технології.

3. При моделюванні впливу зовнішніх факторів на ефективність діяльності промислових підприємств в Україні використано низку макроекономічних показників. Проте, цінність запропонованого підходу може зрости у разі урахування показників мезорівня (рівня регіону), які в роботі описані, але не формалізовані.

4. Сформована автором когнітивна карта впливу факторів внутрішнього середовища підприємства на ефективність експортно-імпоротної діяльності АТ «Турбоатом» за рейтингами впливу включає виробничу та фінансову підсистеми. Однак, з представлених результатів дослідження не зрозуміло, якими інструментами проводилось рейтингування

і в якій послідовності розмістились решта підсистем підприємства, наприклад, управлінська, чи маркетингова, що безпосередньо пов'язані з результатами експортно-імпоротної діяльності.

5. Значним науковим здобутком є методичне забезпечення визначення шляхів підвищення ефективності експортно-імпоротної діяльності підприємства та пошуку її резервів. Автор на реальних даних демонструє застосування цього методичного забезпечення. Більшу цінність для практичної діяльності підприємств мало б методичне забезпечення, якби в ньому був врахований вплив виявлених резервів експортно-імпоротної діяльності на ефективність всієї діяльності підприємства.

Проте, вважаємо, що висловлені вище зауваження істотно не знижують теоретико-методичної та науково-практичної значущості, обґрунтованості та достовірності авторських напрацювань і, відповідно, не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційного дослідження Гринька Павла Олеговича.

7. Загальний висновок

Дисертацію Гринька Павла Олеговича «Діагностика ефективності експортно-імпоротної діяльності підприємства» можна визнати завершеним науковим дослідженням, кваліфікаційною науковою працею, результати якої дозволяють вирішити актуальне науково-практичне завдання щодо подальшого розвитку теоретичного та методичного забезпечення, розроблення практичних рекомендацій з діагностики ефективності експортно-імпоротної діяльності промислового підприємства.

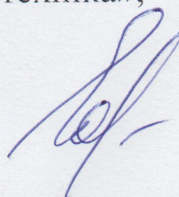
Дисертація Гринька П.О. за змістом відповідає спеціальності 051 «Економіка», за якістю теоретичних та методичних розробок відповідає рівню дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Обрану тему дисертаційної роботи необхідним чином розкрито; поставлену мету досягнуто; завдання дисертаційної роботи виконано; результати дослідження мають наукову новизну, теоретичне значення та практичну цінність.

Дисертація Гринька П.О. «Діагностика ефективності експортно-імпоротної діяльності підприємства» за своїм змістом відповідає вимогам до

дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії, а саме вимогам пунктів 9, 10, 11 і 12 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою КМУ від 06.03.2019 р. № 167Ю а її автор – Гринько Павло Олегович – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка».

Офіційний опонент:

професор кафедри менеджменту і міжнародного підприємництва
Національного університету «Львівська політехніка»,
Міністерство освіти і науки України,
кандидат економічних наук, професор

Л.І. Чернобай

Підпис засвідчую:
учений секретар

Р.Б.Брилинський